

Variantes paremiográficas: procedementos para a súa sistematización¹

Paremiographic variants: procedures for their systematization

Rossana Sidoti

Università degli Studi di Messina

<https://orcid.org/0000-0003-0544-8915>

rossana.sidoti@unime.it

Resumo: O presente estudo, desde o ámbito da xeografía lingüística ou xeoparemioloxía, contén as pautas para abordar o procedemento máis axeitado para a sistematización das variantes paremiográficas dialectais contidas no corpus de paremias populares recompiladas a través dun traballo de campo levado a cabo durante os anos 2018 e 2019 na cidade siciliana de Messina (Italia). Co obxectivo de ofrecer o procedemento máis axeitado para a súa sistematización, acudimos á proposta aplicada ás paremias inglesas por Grzybek, Chlosta e Roos (1994, pp. 221–256), segundo a cal as variantes poden sufrir cambios ou alteracións formais e/ou estruturais de menor ou maior extensión que, nalgún caso, poden afectar ó significado translaticio e transformacións na estrutura superficial que poden dificultar a identificación da paremia non marcada. A sistematización da tipoloxía das variantes paremiográficas, ademais de recoller os refráns dialectais en toda a riqueza das súas variantes sincrónicas revela os mecanismos que se amosan máis activos na produción de modificacións.

Palabras clave: xeoparemioloxía, variantes paremiográficas dialectais, sistematización, alteracións formais e/ou estruturais.

Abstract: The present study –from the field of linguistic geography or geoparemiology– contains guidelines to address the most appropriate procedure for the systematization of dialectal paremiographic variants contained in the corpus of popular paremias collected through a fieldwork carried out during 2018 and 2019 in the Sicilian town of Messina (Italy). With the aim of offering the most suitable procedure for its systematization, we have turned to the proposal applied to the English paremias by Grzybek, Chlosta and Roos (1994, pp. 221–256), according to which variants may undergo changes or formal and/or structural alterations of less or greater extent that in some cases may affect the figurative meaning and transformations in the surface structure that may make

¹ Data de recepción: 13.01.22. Data de aceptación: 06.04.22.

Tradución ao galego feita por Carlos Sarmiento Gómez.

it difficult to identify the unmarked paremia. The systematization of the typology of the paremiographic variants, in addition to collecting the dialectal sayings in all the richness of their synchronous variants, reveals the mechanisms that are most active in the production of modifications.

Keywords: geoparemiology, dialectal paremiographic variants, systematization, formal and/or structural alterations.

1. Variantes paremiográficas

A importancia das variantes no proverbio foi a idea clave do Atlante Paremiologico Italiano (API), un proxecto emprendido polo dialectólogo italiano Temistocle Franceschi,² do que se publicou unha pequena parte, a que corresponde á pescuda (1985 e 1998) dirixida á documentación xeográfica sinóptica dos refráns de Italia en toda a riqueza das súas variantes sincrónicas. Moitos traballos de investigación paremiolóxica que se levaron a cabo ata agora sobre os refráns sicilianos³ teñen como punto de referencia a pescuda do *Atlas Paremiologico Italiano* (API), o que amosa a aplicabilidade neste campo dos métodos da lingüística xeográfica, pois permite coñecer a realidade da vida comunitaria do proverbio ou refrán⁴ ó variar dun lugar a outro⁵. Nesta liña destaca, tamén, a labor

² Temistocle Franceschi, creador da Escola Xeoparemiolóxica Italiana e, en 1980, do Centro Interuniversitario de Xeoparemioloxía (CIG) da Universidade de Florencia, publica numerosos traballos sobre as formas dialectais dos refráns do territorio italiano, o que deu orixe á xeoparemioloxía (1965, 1978, 1984, 1985, 1994, 1997, 1998, 1999, 2000, 2008 e 2010).

³ Tomando como punto de referencia o *Atlas Paremiologico Italiano* (API), nos últimos anos, na Facultade de Letras da Universidade de Catania realizáronse sete traballos de investigación xeoparemiolóxica; son teses de licenciatura, cuxo obxectivo é o estudo dos refráns de diferentes vilas sicilianas: Capizzi (ME), Sant'Alfio, Vizzini e S. Michele di Ganzaria (CT), Scicli (RG), Mazzarino (CL), Castrofilippo (AG). Ademais, elaboráronse estudos da mesma índole cos refráns de Avola (SR), Modica (RG), Mussomeli e Butera (CL), Novara di Sicilia e Montalbano Elicona (ME), dúas illas lingüísticas de fala galoitálica. Tamén se realizaron traballos de campo entre os pescadores do Estreito de Mesina e en Troina, unha zona caracterizada por fortes contrastes lingüísticos e culturais. Algúns xa foron publicados por Salvatore Trovato (1992; 1993), quen, no seu estudo sobre a paremioloxía siciliana publicado na revista *Paremia* (1997), subliña a importancia e a utilidade da investigación xeoparemiolóxica nunha rexión tan estratificada desde o punto de vista cultural e lingüístico como Sicilia.

⁴ En italiano, só existe 'proverbio', mentres que en galego hai dous vocábulos ('refrán' e 'proverbio'). Os paremiólogos optan por utilizar 'refrán' para o enunciado breve e sentencioso de orixe xeralmente non coñecida e uso popular, mentres que 'proverbio' sería o enunciado breve e sentencioso de orixe coñecida e uso culto (Sevilla Muñoz; Crida Álvarez, 2013, pp. 108–111).

⁵ Cada rexión italiana ten o seu propio dialecto, é dicir, fálanse moitos dialectos, mesmo moi distintos entre si, e son sistemas lingüísticos autónomos respecto á lingua nacional e, adoitado, moi afastados da mesma. O siciliano, para pór un exemplo, non é unha variedade da lingua italiana, senón un código distinto e moi afastado dela, do mesmo xeito que poden selo o italiano e o castelán, entre as linguas neolatinas. Os falantes italianos que proceden de distintas rexións, cando empregan o seu propio dialecto, non sempre conseguen comprenderse entre eles e, a miúdo, é case imposible. No aspecto macrosociolingüístico, a comunidade italiana é, polo tanto, plurilingüe (pola notable fragmentación dialectal e polos «italianos rexionais») e bilingüe (língua-dialecto local). O siciliano é un dialecto que deriva do latín vulgar, do latín falado. En efecto, como afirma Ruffino «il siciliano è un dialetto, ma ciò nun vuol dire che è un prodotto di seconda serie o di scarto. Occorre sgomberare il campo da questo pregiudizio per cui, se diciamo che il siciliano è una lingua, ci si sente appagati e fieri, mentre, se diciamo che è un dialetto, ci si sente mortificati e afflitti. Ma allora cosa dobbiamo intendere per dialetto? spesso si sente dire che il vero siciliano è il catanese; altri dicono che il vero siciliano è quello che si parla nei piccoli centri dell'interno. Scontenterei gli uni e gli altri. A volerci ben pensare, quello che solitamente viene definito come "dialetto siciliano" nun è che un'astrazione: la realtà è costituita dalle singole varietà locali, che sono diverse, e spesso assai diverse l'una

de Salvatore Trovato desde a Universidade de Catania, cuxa actividade investigadora centrada na lingüística histórica e na dialectoloxía favoreceu e favorece, a través de diferentes proxectos de investigación de índole lingüística —en especial sobre os dialectos galoitálicos de Sicilia—, a difusión do panorama lingüístico italiano. Un exemplo que pon atención ó fenómeno das variantes é, así mesmo, o *Refranero multilingüe* (Sevilla e Zurdo, 2009)⁶, unha base de datos aloxada no Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes), pois, de forma paulatina, revisa e amplía os seus contidos para incluír boa parte das variantes dialectais de Italia, en parte grazas ó material proporcionado polos informantes, que son os principais usuarios destas manifestacións lingüísticas (Sevilla Muñoz, 2017, p. 234).

Entre os anos 2018 e 2019, na cidade siciliana de Messina, levouse a cabo un traballo de campo cuxo obxectivo era identificar o mínimo paremiolóxico, é dicir: o conxunto de paremias máis coñecidas por unha maioría significativa dos falantes desta comunidade sociocultural pertencentes a tres distintas xeracións (avós, pais, fillos). Esta labor permitiunos, a partir de todas as paremias recompiladas no corpus⁷, documentar a presenza de 61 variantes formais (listadas no apéndice), o que permite aflorar a existencia de modificacións nos seus compoñentes estruturais e léxicos.

1.1. Criterios de sistematización

No proceso de investigación para a identificación do mínimo paremiolóxico, púxose de manifesto a presenza da variabilidade, que, segundo Zurdo (2002, p. 132), consiste na alteración, ben na forma externa dos elementos que compoñen as paremias, ben na natureza dos seus compoñentes léxicos (substitución) ou na configuración da estrutura proposicional (redución/ampliación), se ben a heteroxeneidade é o trazo dominante na tipoloxía dos cambios que afectan ós enunciados fraseolóxicos. En canto ó procedemento máis axeitado para a sistematización das variantes do corpus, consultamos *El mínimo paremiológico: aspectos teóricos y metodológicos* (2016) da serie *Mínimo paremiológico* n.º 1, pois proporciona a proposta aplicada ás paremias inglesas por Grzybek, Chlosta e Roos (1994, pp. 221–256) onde as variantes poden sufrir cambios ou alteracións de menor ou maior extensión.

dall'altra» (2001, p. 3). [Tradución da cita: «o siciliano é un dialecto, pero iso non quere dicir que sexa un produto de segunda ou un descarte. É necesario desbotar a idea pola cal, se dicimos que o siciliano é unha lingua, nos enchemos de orgullo e satisfacción, mentres que, se dicimos que é un dialecto, avergoñámonos e aflixímonos. Entón, que debemos entender por 'dialecto'? É común oír que o siciliano auténtico é o de Catania; outros din que o verdadeiramente auténtico é o que se fala nas pequenas vilas de interior. Non estou de acordo con ningún dos dous. Se o pensamos ben, o que xeralmente se define como 'dialecto siciliano' non é unha abstracción: a realidade componse de variedades locais particulares, as cales son diversas e, a miúdo, moi diferentes entre elas»].

⁶ O *Refranero multilingüe*, un corpus de paremias populares multilingüe, pódese consultar na páxina web www.cvc.cervantes.es/lengua/refranero [data de consulta: 27/11/2019].

⁷ Recompiláronse un total de 612 paremias, pertencentes a distintas categorías paremiolóxicas: refráns, frases proverbiais, locucións proverbiais, dialoxismos e proverbios.

1.1.1. Alteración formal ou desprazamento na cadea dalgún dos compoñentes que non afecta ó significado translaticio

A proposta aplicada ás paremias inglesas por Grzybek, Chlosta e Roos (1994, pp. 221–256) foi adaptada ó material paremiolóxico recollido en Messina do que dispoñemos. A partir da mesma, as variantes poden sufrir os seguintes cambios ou alteracións:

A)

1a Supresión/adición dun compoñente que non altera o significado da paremia:

- *Occhju ca nun viri, cori chi nun doli* ['Ollo que non ve, corazón que non sente']⁸ | *Occhju \emptyset nun viri, cori nun doli* ['Ollo non ve, corazón que non sente'] (adición/supresión do nexo subordinante *ca*).
- *Tantu va 'a quattara ô puzzu finu chi si rumpi* ['Tanto vai o cántaro ó pozo ata que rompe'] | *Tantu va a quattara ô puzzu \emptyset chi si rumpi* ['Tanto vai o cántaro ó pozo que rompe'] (adición/supresión da preposición *finu* que introduce oracións subordinadas temporais).
- *Cu' si curca chî carusitti, 'a matina si susi tuttu bagnatu* ['Quen se deita con nenos, pola mañá levántase todo mollado'] | *Cu' si cucca chî carusitti, 'a matina su susi \emptyset bagnatu* ['Quen se deita con nenos, pola mañá levántase mollado'] (adición/supresión do adxectivo de calidade *tuttu*).
- *Cu amici e parenti, nun ci 'ccattari e nun vinniri nenti* ['Con amigos e parentes, non compres e non vendas nada'] | *Cu amici e parenti, nun \emptyset 'ccattari e \emptyset vinniri nenti* ['Con amigos e parentes, non compres e vendas nada'] (adición/supresión do pronome *ci* e do adverbio de negación *nun*).
- *Ci voli 'u ventu ntâ chièsa, ma no mi 'stuta 'i cannili* ['Fai falta vento na igrexa, pero non para apagar as candeas'] | *Ci voli 'u ventu \emptyset , ma nun pi 'stutari 'i cannili* ['Fai falta vento, pero non para apagar as candeas'] (adición/supresión da construción preposicional ntâ chièsa: prep+art+subst.).

2a Variación morfolóxica consistente na supresión, adición, substitución de morfemas, como prefixos, marca de número gramatical, alomorfos pronominais, determinantes e nomes (xénero e número) etc.:

- *Quannu 'a jattâ nun c'è, 'i sùrici ballunu* ['Cando a gata non está, os ratos bailan'] | *Quannu 'u jattu nun c'è, 'i topi bàllunu* ['Cando o gato non está, os ratos bailan'] (artigo feminino sing. *la/a* + desinencia do nome feminino sing. *-a*/artigo masculino sing *lu/u*+ desinencia do nome masculino sing. *-u*).
- *A lîngua 'un avi ossâ, ma rumpi l'ossa* ['A lingua non ten ósos, pero corta ósos'] | *'A lîngua nun avi ossu e-rrumpi l'ossa* ['A lingua non ten óso e corta ósos'] (desinencia do nome feminino *-a* / desinencia do nome masculino *-u*).
- *Nun si pigghjunu, si nun s'assumìgghjunu* ['Non se elixen, se non se parecen'] | *Nun si pigghjunu, si nun si 'rassumìgghjunu* ['Non se elixen se non se parecen'];

⁸ Incluíuse entre corchetes a tradución literal ó galego.

⁹ O símbolo \emptyset indica a supresión dun elemento.

Cu' bonu simina, megghju arricoghji [‘Quen ben sementa mellor recolle’] | *Cu' simina bonu, bonu ricoghji* [‘Quen ben sementa, ben recolle’] (adición do prefixo *ad* > *ar* con valor intensivo).

- *Di unni ci ghjovi ci sciddica* [‘De onde a chuvia lle/lles cae, esváralle/lles’] | *Unni mi chjovi mi sciddica* [‘Onde me cae a chuvia, esvárame’] (pronomes de primeira (*mi* = *a mia*) e terceira persoa do singular ou do plural (*ci*= *a idđu/a idđa/ a idđi*)).
- *Megghju l'ovu oggi c'a jaddina dumani* [‘Máis vale o ovo hoxe cá galiña mañá’] | *Megghju n'ovu oggi c'a jaddina dumani* [‘Máis vale un ovo hoxe que unha galiña mañá’] (substitución do determinante *lu* por *un* e do determinante *la* por *una*).
- *Ci voli 'u ventu ntâ chièsa, ma no mi 'stuta 'i cannili* [‘Fai falta vento na igrexa, pero non para apagar as candeas’] | *Ci voli 'u ventu, ma nun pi 'stutari 'i cannili* [‘Fai falta vento, pero non para apagar as candeas’] (alternancia das preposicións *mi* y *pi* con valor de finalidade).

A variación depende a miúdo da procedencia xeográfica dos informantes (variación diatópica) e afecta ás desinencias dos verbos:

- *Cu'si vaddò, si sabbò* (Barcellona Pozzo di Gotto, prov. Messina) [‘Quen se coidou, salvouse’] | *Cu si vaddàu, si sabbàu* (Messina) [‘Quen se coidou, salvouse’] (desinencias verbais do perfecto de Indicativo).

3a Variación dun elemento léxico: o procedemento consiste na substitución dun elemento léxico, xeralmente substantivos e verbos, por outro semanticamente equivalente ou afín que forma parte da mesma categoría gramatical:

- *Cu' si cucca chi carusitti, 'a matina, su susi bagnatu* [‘Quen se deita con nenos, pola mañá levántase mollado’] | *Cu' si cucca chi picciriddi, 'a matina brisci pisciàtu* [‘Quen se deita con nenos, pola mañá amence mexado’] | *Cu' si cucca cù picciridđu, si rruspigghja tuttu pisciàtu* [‘Quen se deita co neno, esperta todo mexado’] (substitución de *carusitti* por *picciridđi*, de *brisci* por *rruspigghja*).
- *'U jaddu ntâ jàggia o canta pi 'nvidia, o canta pi-rràggia* [‘O galo na gaiola ou canta por envexa, ou canta por rabia’] | *L'aceddu ntâ jàggia o canta pi 'nvidia, o canta pi-rràggia* [‘O paxaro na gaiola ou canta por envexa, ou canta por rabia’] | *'U 'cedđu ntâ jàggia canta pi stizza o pi-rràggia* [‘O paxaro na gaiola canta por rancor ou por rabia’] (substitución de *jaddu* por *acedđu*, de *'nvidia* por *rràggia*).
- *Me nonna avia cent'anni e ancora 'nzignava* [‘A miña avoa tiña cen anos e aínda aprendía’] | *'A vecchja avia cent'anni e ancora avia 'nzignari* [‘A vella tiña cen anos e aínda tiña que aprender’] (substitución de *nonna* por *vecchja*).
- *Lu ghjabbu arriva, 'a jastima no* [‘A burla chega, a maldición non’] | *'U ghjabbu accappa, 'a jastima no* [‘A burla volve atrás, a maldición non’] (substitución de *arriva* por *accappa*).
- *Cu' s'innamura di capiddi e di denti, nun s'innamura 'i nenti* [‘Quen namora do cabelo e dos dentes namora de nada’] | *Cu' si 'nnamura dū našu e dī denti, si 'nnamura 'i nenti* [‘Quen namora do nariz e dos dentes namora de nada’] (substitución de *capidđi* por *našu*).

- *Cu' beḡḡa voli appariri, 'na picca avi a suffriri* ['Quen guapa quere parecer, un pouco ten que padecer'] | *Cu' beḡḡa voli pariri, 'na picca avi a suffriri* ['Quen guapa parecer, un pouco ten que padecer'] (substitución de appariri por pariri).
- *Quannu 'u diàulu|diàvulu t'accarizza, voli l'ànima* ['Cando o diabo te acaricia, quere a alma'] | *Quannu 'u diàvulu| riàvulu t'alliscia, voli l'ànima* ['Cando o diabo te aloumiña, quere a alma'] (substitución de accarizza por alliscia).
- *'A jatta quannu nun po 'rrivari ô prumuni, dici chi feti* ['A gata, cando non pode chegar ó pulmón, di que cheira mal'] | *Quannu 'a jatta no 'rriva ô fummaggiu, dici chi feti* ['Cando a gata non chega ó queixo, di que cheira mal'] (substitución de prumuni por fummaggiu).
- *Amuri e brodu 'i cròcchiuli* ['Amor e sopa de berberechos'] | *Amuri e brodu 'i cìciri* ['Amor e sopa de garavanzos'] (substitución de cròcchiuli por cìciri).
- *Meggħju muzzicati di cani chi chjanciùti di cristiani* ['Mellor mordidos polos cans que compadecidos polos cristiáns'] | *Meggħju chjanciùti di cani chi di cristiàni* ['Mellor compadecido polos cans que polos cristiáns'] (substitución de muzzicati por chjanciùti).
- *O ti manci 'sta mineṣṣṣṣra o ti jetti da fineṣṣṣṣra* ['Ou comes esta sopa ou tìraste pola fiestra'] | *O ti cuntenti 'i 'sta mineṣṣṣra o ti jetti dâ fineṣṣṣra* ['Ou confòrmaste con esta sopa, ou tìraste pola fiestra'] (substitución de manci por cuntenti).
- *Cu' beḡḡa voli appariri, 'na picca avi a suffriri* ['Quen guapa quere parecer un pouco ten que padecer']. | *Cu' beḡḡa voli appariri, tanti guàì avi a patiri* ['Quen guapa quere parecer tantos apuros ten que padecer'] (substitución de suffriri por patiri).

Non resulta estraño atopar vocábulos italianos (*ciechi; brùcia; topi; malediziòni*) en paremias sicilianas, debido ó contacto entre o italiano estándar ou de uso medio e o dialecto siciliano:

- *'A jatta presciarola fa 'i jattareḡḡi ciechi* ['A gata apresurada pare gatiños cegos'] | *'A jatta prisciaròla fa 'i jattareḡḡi orbi* ['A gata apresurada pare gatiños cegos'].
- *'A jaddina fa l'ovu e ô jaḡḡu ci brùcia 'u culu* ['A galiña pon ovos e ó galo quéimalle o cu'] | *'A jaddina fa l'ovu e ô jaḡḡu ci 'bbampa 'u culu* ['A galiña pon ovos e ó galo quéimalle o cu'].
- *Quannu 'u jattu nun c'è, li topi ballariunu* ['Cando o gato non está, os ratos bailan'] | *Quannu 'a jatta nun c'è, 'i sùrici bàllunu* ['Cando a gata non está, os ratos bailan'].
- *'U lupu 'i mala cuscenza comu òpira pensa* ['O lobo de mala conciencia como obra pensa'] | *L'omu di mala cuscenza comu òpira pensa* ['O home de mala conciencia como obra pensa'].
- *'I malediziòni su 'i prucissiùni, di unni pàttunu arrìvunu* ['As maldicións son coma as procesións, por onde saen volven entrar'] | *'I malanova su ' di canighħja, cu' li manna si li pigħħja* ['As maldicións son coma o farelo, quen as manda as recolle'].

- *Cu' avi liñgua arriva a Roma* ['*Quen ten lingua chega a Roma*'] | *Cu' avi liñgua va a Roma* ['*Quen ten lingua vai a Roma*'].

4a Nalgúns casos, substitúense compoñentes que forman parte de categorías gramaticais distintas, como sucede cos pronomes relativos¹⁰ con función de suxeito en lugar de substantivos co mesmo valor. Cando se especifica a identidade dos axentes e o referente xa non é restrinxido senón individual, pode haber alteracións de tipo morfosintáctico.

- *Cacciàturi chi 'ssicuta du' cunigghja, unu ci scappa e l'àufru nô pigghja* ['*Cazador que caza a dous coellos, un escápalle e o outro non o colle*'] | *Cu' 'ssicuta du' cunigghja, unu ci scappa e l'àufru nô pigghja* ['*Quen caza a dous coellos, un escápalle e o outro non o colle*'].
- *Quannu (tu) canci 'u vecchju pù novu sai chiddu chi peddi, ma nun sai chiddu chi troyi* ['*Cando cambias o vello polo novo sabes o que perdes, pero non sabes o que atopas*'] | *Cu' cância 'a vecchja pâ nova sapi chiddu chi lassa, ma nun sapi chiddu chi troya* ['*Quen cambia o vello polo novo sabe o que deixa, pero non sabe o que atopa*'].
- *'U Signuri ci duna dugna 'u pani a cu' nun avi denti* ['*Deus dálle pan a quen non ten dentes*'] | *Cu' avi 'u pani nun avi 'i denti, e cu' avi 'i denti, nun avi 'u pani* ['*Quen ten pan non ten dentes, e quen ten dentes non ten pan*'].

5a Variación sintáctica (posición na cadea):

- *Cu' simina bonu, bonu ricogghji* ['*Quen ben sementa ben recolle*'] | *Cu' bonu simina, megghju arricogghji* ['*Quen ben sementa mellor recolle*'].
- *Cchjù scuru 'i menzannotti nun po' -ffari* ['*Máis escura cá medianoite non pode ser*'] | *Nun po' -ffari cchjù scuru 'i menzannotti* ['*Non pode ser máis escura cá medianoite*'].
- *Squagghjata 'a nivi, si vidunu li puttuša* ['*Derretida a neve vense os foxos*'] | *'I pittuša si vidunu â squagghjata dâ nivi* ['*Os foxos vense cando se derrete a neve*'].
- *Lamèntiti si voi stari bonu* ['*Quéixate se queres estar ben*'] | *Si voi stari bonu lamèntiti* ['*Se queres estar ben quéixate*'].
- *Cu' sputa 'ntô celu, ntâ facci tonna* ['*Quen cuspe ó ceo na cara cáelle*'] | *Cu' ô celu sputa in facci tonna* ['*Quen ó ceo cuspe na cara cáelle*'].
- *Falla comu voi, sempri è cucuzza* ['*Faina como queiras, sempre será cabaza*'] | *Falla comu voi, sempri cucuzza è* ['*Faina como queiras, sempre cabaza será*'].

6a Variación fonética

Por último, a variación, que se debe á procedencia xeográfica dos informantes, pode afectar a pronuncia. Neste sentido, cabe recordar que o siciliano é unha variedade lingüística que se caracteriza por toda unha serie de trazos fonéticos, sintácticos e léxicos comúns, pero combinados de forma distinta segundo as realidades locais. Orientados máis ben

¹⁰ O uso de pronomes relativos sen antecedente crea un valor máis xeralizador.

cara a solucións ortográficas respectuosas coa pronuncia da variante siciliana messinesa, acudimos ós signos gráficos que se proporcionan no quinto volume do *Vocabolario siciliano* coordinado por Salvatore Trovato (Piccitto, 2002).

- *Fa beni e scordatillu|scodditillu, fa mali e pènzici* ['Pórtate ben e esquéceo; pórtate mal e pénsao'] (asimilación do r no interior da palabra cando vai acompañada dunha consoante).
- *Cu' nasci tunnu|tundu nun mori quadratu* ['Quen nace redondo non morre cadrado'] (asimilación nd>nn).
- *'A megghju parola è chidda chi nun si dici* ['A mellor palabra é a que non se di'] | *'A megghju palora è chidda ca nun si dici* ['A mellor palabra é a que non se di'] (metátese ou cambio de lugar de un ou máis sons dentro dunha palabra: *parola* por *palora*).
- *Quannu 'u diàvulu/riàvulu t'alliscia, voli l'ànima* ['Cando o diabo te acaricia, quere a alma']; *Amuri e brodu 'i cròcchiuli* [Amor e sopa de berberechos'] | *Amuri e brodu 'i cìciri* ['Amor e sopa de garavanzos'] (rotacismo d>r: conversión do d por r en inicio de palabra ou en posición intervocálica).

1.1.2. Alteracións formais e/ou estruturais, xeralmente de maior extensión, que ás veces poden afectar ó significado translaticio

1b Alteracións formais e/ou estruturais (adición ou supresión dun sintagma nominal ou oracional¹¹, alteración da estrutura da paremia):

- *'A pignata in cumuni nun vughji* ['Na pota en común nunca ferve'] | *'A pignata in cumuni nun vughji e nun cuaddia* ['Na pota en común non ferve e non quenta'].
- *Dammi tempu ca ti pèrciu* ['Dáme tempo, que te esburaco'] | *Ci dissi 'u sùrici à nuci: dammi tempu chi ti pèrciu* ['Dixolle o rato á noz: dáme tempo, que te esburaco'].
- *L'àbutu nun fa 'u mònacu* ['O hábito non fai ó monxe'] | *L'àbitu nun fa 'u mònacu e 'a chíchira nun fa parrinu* ['O hábito non fai o monxe e a tonsura non fai o cura'].
- *Senza soddi nun si canta missa* ['Sen cartos non se canta misa'] | *Senza soddi 'u parrinu nun canta missa e 'u mottu nun si potta à fossa* ['Sen cartos o cura non canta misa e o morto non se leva á fosa'].
- *Quannu 'na fimmina annaca l'anca si no 'è buttana picca ci manca* ['Cando unha muller menea as cadeiras, se non é puta, pouco lle falta'] | *Quannu 'a fimmina camina e annaca l'anca si nun è buttana picca ci manca* ['Cando unha muller anda e menea as cadeiras, se non é puta, pouco lle falta'].

¹¹ A aparición, ás veces, de só unha parte do refrán e a suficiencia de esta para captar o sentido de toda a UF aparece explicado no traballo de Zuluaga (1980, p. 101) a través da teoría da comunicación: «la cantidad de información de una señal en un contexto dado es definida como una función de su probabilidad de ocurrencia en dicho contexto; a mayor probabilidad de ocurrencia, menor contenido informativo y mayor grado de redundancia». [Tradución da cita: «a cantidade de información dun sinal nun contexto dado é definida como unha función da súa probabilidade de ocurrencia no devandito contexto; a maior probabilidade de ocurrencia, menor contido informativo e maior grao de redundancia»].

- *'A vecchja avia cent'anni e ancora avia 'nznignari* [*'A vella tiña cen anos e aínda tiña que aprender*] | *'A vecchja 'nznignò finu a cent'anni* [*'A vella aprendeu ata os cen anos*].
- *Nun c'è motti senza scaciùni* [*'Non hai morte sen pretextos*] | *'A motti 'um-meni mai senza scaciùni* [*'A morte non chega nunca sen pretextos*].

2b Variación léxica entre lexemas semanticamente dispaes:

- *L'acedðu ntâ jàggia nun canta pi 'nvidia, ma canta pi-rràggia* [*'O paxaro na gaiola non canta por envexa, senón por rabia*] | *Acedðu ntâ jàggia nun canta p' amuri, ma pi-rràggia* [*'O paxaro na gaiola non canta por amor, senón por rabia*].

No par de variantes «L'acedðu ntâ jàggia nun canta pi 'nvidia, ma canta pi-rràggia» e «Acedðu ntâ jàggia nun canta p'amuri, ma pi-rràggia», a substitución léxica por lexemas semanticamente dispaes (*amuri* por *'nvidia*) non aporta ningunha variación en canto á idea expresada polo refrán, que se mantén igual, pois critica ós que disimulan ser o que realmente non son.

3b Variación morfosintáctica:

- *Vo' pèddiri 'n amicu? o si marita o si fa zitu* [*'Queres perder a un amigo? Ou casas ou botas mozo*] | *Si voi pèddiri 'n amicu o ti mariti, o ti fai zitu* [*'Se queres perder a un amigo ou casas, ou botas mozo*].
- *Nun si po aviri 'a vutti chjina e 'a mughjери 'mbriàca*) [*'Non podes ter o barril cheo e á muller bébeda*] | *Vuliri 'a vutti chjina e 'a mughjери 'mbriàca* [*'Querer o barril cheo e á muller, bébeda*].
- *Cu' nasci tundu, nun mori quadratu* [*'Quen nace redondo, non morre cadrado*] | *Si uno nasci tunnu, nun po-mmòriri quadratu* [*'Se un nace redondo non pode morrer cadrado*].
- *'A vecchja avia cent'anni e ancora avia 'nznignari* [*'A vella tiña cen anos e aínda tiña que aprender*] | *'A vecchja 'nznignò finu a cent'anni* [*'A vella aprendeu ata os cen anos*].
- *Di unni ci ghjovi ci sciðdica* [*'De onde a chuvia lle(s) cae, esváralle(s)*] | *Unni mi chjovi mi sciðdica* [*'Onde me cae a chuvia, esvárame*].

1.1.3. Transformacións na estrutura superficial con modificación léxica de sentido

1c Trátase dun fenómeno que Permiakov denomina «transformacións de primeiro grao» (Grzybek, 1991, p. 245), nas que se produce unha modificación léxica de sentido (negación por afirmación ou viceversa) que non afecta, no noso caso, ós semas (trazos semánticos) centrais da significación, é dicir, ó significado primario da paremia:

- *Voi 'a vutti chjina e 'a mughjери 'mbriàca* [*'(Ti) Queres o barril cheo e á muller bébeda*] | *Nun si po aviri 'a vutti chjina e 'a mughjери 'mbriàca* [*'Non podes ter o barril cheo e á muller bébeda*].

- *Cu' si cucca chî jatti, brisci chî pùlici* ['Quen se deita cos gatos amence con pulgas'] | *Cu' no' voli pùlici, nun si cucca câ jatta* ['Quen non quere pulgas non se deita coa gata'].
- *Cu' si 'nnamura di capiddi e denti, si 'nnamura 'i nenti* ['Quen namora do cabelo e dos dentes, namora de nada'] | *Cu' s'innamura di capiddi e di denti, nun s'innamura 'i nenti* ['Quen namora do cabelo e dos dentes, non namora de nada'].

Estes refráns non se comportan como contraditorios, precisamente porque os falantes adoitan empregalos como artificio ou procedemento retórico, aínda que cabe recordar que un refrán non é verdadeiro en si mesmo, senón que revela a súa validez só cando se aplica a unha situación concreta. A modificación débese, así mesmo, a unha intervención doutras categorías lóxicas: o abstracto polo concreto, o xeral polo particular; inversión do punto de vista, a causa polo efecto, o medio polo resultado, a substancia polo obxecto etc.:

- *Cu' bedda voli appariri, 'na picca avi a suffriri* ['Quen guapa quere parecer un pouco ten que padecer'] | *Cu' bedda voli appariri, tanti guài avi a patiri* ['Quen guapa quere parecer tantos apuros ten que padecer'] (o abstracto polo concreto).
- *I malanova su 'di canighghja, cu' li manna si li pigghja* ['As maldicións son como o farelo, quen as manda as recolle'] | *I malediziòni su' comu 'i prucissiumi, di unni pàttunu arrivunu* ['As maldicións son como as procesións, por onde saen volven entrar'] (cambio do punto de vista).
- *'U Signuri ci duna 'dugna 'u pani a cu' nun avi denti* ['Deus dálle pan a quen non ten dentes'] | *'U Signuri duna 'u pani a cu' nun sapi rùdiri* ['Deus dálle pan a quen non sabe roer'] (a causa pola consecuencia).

1.2. Un caso de refrán desautomatizado

A pesar de que as paremias toleran cambios estruturais e léxicos, a subsistencia dalgunhas paremias débese, a miúdo, a algún artificio retórico, o que amosa o carácter gradual da fixación, considerada un dos trazos máis característicos das paremias xunto á idiomaticidade nos seus diversos graos. A análise das variantes permitiu detectar un caso de desautomatización, un fenómeno que, segundo Schapira (2000, p. 94), permite xerar un enunciado coas marcas propias das paremias, pero que non forma parte do patrimonio paremiolóxico coñecido. O feito de que non pertenza ó saber común non impide que sexamos capaces de recoñecelo ou de atopar a paremia orixinal á que alude, pois a comunidade de falantes á que a paremia pertence recoñece a súa estrutura como familiar.

Peter Barta (2005, p. 140) considera o *proverbe détourné* unha parodia do refrán con efecto cómico ou lúdico. Neste sentido, dentro do corpus de paremias sicilianas, pódese apreciar non só o refrán *Cu' nasci tunnu/tundu non mori quadratu* (inf. n.º 24, 60) ['Quen nace redondo non morre cadrado'], que procede do refrán que a comunidade siciliana recoñece como canónico *Cu nasci tunnu, nun mori quatratu* (Pitrè, 1880, p. 122) ['Quen nace redondo non pode morrer cadrado'], senón tamén un enunciado coas marcas propias das paremias, pero que non forma parte do patrimonio paremiolóxico coñecido *Cu' nasci tunnu, nun po mòriri pisci spata* ['Quen nace atún non pode morrer peixe espada']. Todos

eles empréganse para denotar que cos anos non se muda o carácter ou a actitude dunha persoa, é dicir, o que se recibiu por herdanza xenética. A desautomatización consiste na substitución do elemento léxico «quatrato/quadratu» [gl.: ‘cadrado’] por outro, «pisci spata» [gl.: ‘peixe espada’], que non é semanticamente nin equivalente nin afín e que, xeralmente, non forma parte da mesma categoría gramatical. O proceso de substitución respecta a estrutura da paremia orixinal, que non se ve afectada por outro tipo de alteración formal. O xogo de palabras entre *tundu* [‘redondo’] e *tunnu*¹² [‘atún’], de fonética similar (palabras homófonas ou case homófonas segundo a procedencia do falante), pero con diferente sentido, resulta nun refrán cuxa función cómica atrae a atención do interlocutor, o que xera complicidade comunicativa entre os falantes e favorece a función comunicativa e pragmática. A substitución léxica non altera o significado do refrán que conserva a súa forza sentenciosa; o interlocutor non perde o sentido do discurso e reconece como familiar a estrutura lingüística, que se afasta dos referentes das paremias canónicas.

O uso do procedemento de desautomatización é máis frecuente entre os novos, un feito que atopa o seu fundamento na idade do informante (inf. n.º 37, 1998, Messina) que proporcionou o refrán mencionado. O exemplo aportado amosa a evolución que existe no emprego das paremias populares, a progresiva desautomatización que algunhas paremias poden sufrir a favor dunhas fórmulas máis actuais. A elección do peixe espada, no canto doutro tipo de peixe, non é casual; pois no estreito de Messina practícase unha actividade moi antiga que é a pesca do peixe espada. Esta actividade, transmitida de xeración en xeración, segue a ser extremadamente importante non só desde o punto de vista turístico, senón tamén económico, xa que dá sustento a moitas familias da costa messinesa e calabresa do estreito. A pesca do peixe espada, rei indiscutible do estreito, máis que unha técnica de pesca é unha verdadeira «caza» á presa, que se captura coa axuda de arpóns especiais lanzados desde embarcacións chamadas «feluche»¹³. Os pescadores, capturada a presa, résganlle a cara en sinal de respecto e de perdón, e véndanlle os ollos para aliviar o seu sufrimento.

2. Conclusións

Este estudo pretende recoller os refráns dialectais sicilianos da cidade de Messina en toda a riqueza das súas variantes sincrónicas. A análise relativa ás variantes do corpus permite observar o proceso de variación, debido a alteracións formais e/ou estruturais de menor ou maior extensión, ó que os enunciados sentenciosos seguen someténdose. Consideramos que estas alteracións, que reflicten a vida destas paremias, débense: 1) á estratificación cultural e lingüística de Sicilia, pois o siciliano non se presenta como unitario ou nacional; 2) á transmisión oral das paremias de xeración en xeración, co que, ó ser repetidas por moitas bocas, conservan a súa idea fundamental, pero non a mesma forma; 3) ó feito de que os refráns, por ser algo vivo e dinámico, cambian e

¹² A palabra siciliana «tunnu» (do siciliano *tundu*, por asimilación *tunnu*) pode significar ‘redondo’ e tamén, segundo o contexto, ‘atún’.

¹³ Un barco pesqueiro moi grande cunha torre moi alta para avistar o peixe espada e unha pasarela para arpoar a presa.

se adaptan ó discurso; 4) ó contacto co italiano, que marca a relación de interferencia, froito da diglosia, que se establece entre o dialecto siciliano e a lingua italiana, debido ó uso dalgúns préstamos do italiano que se rexistran no corpus en lugar de voces propias do dialecto siciliano. Este dato non é preocupante, pois, a pesar de comprobar que o dialecto se está italianizando, ata que os sicilianos adapten as palabras que proceden da lingua italiana morfoloxicamente ó siciliano, non poderemos decretar a morte do mesmo.

Por último, a pesar de que o número de veces en que se repiten as variantes do corpus permite determinar as que están maiormente fixadas no uso con respecto a outras cuxa frecuencia de aparición é máis reducida, de todos os grupos de variantes non todos permiten determinar a forma máis empregada desde unha perspectiva sincrónica, pois nalgúns deles non sempre hai unha variante que sobresaía en termos de frecuencia de uso. Este dato non deixa de sorprendernos se consideramos que o siciliano non se presenta, polas razóns xa expostas, como unitario.

3. Referencias bibliográficas

- Barta, P. (2005). *Au pays des proverbes, les détournements sont rois*. Contribution à l'étude des proverbes détournés du français (I). *Paremia*, 14, 139–152.
- Franceschi, T. (1965). Proverbi e detti calabro-lucani. *Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano*, XI/XII, 17–38.
- (1978). Il proverbio e l'A.P.I.. *Archivio Glottologico Italiano*, LXIII, 110–147.
- (1984). Sui detti proverbiali della provincia di Pesaro e Urbino. Un panorama geoparemiologico. En L. M. Savoia (ed.), *Lingua e dialetto. La situazione dialettale nell'area pesarese, Atti del Convegno di Pesaro su «Lingua e Dialetto»* (pp. 161–175). Centro Stampa del Comune.
- (1985). *Atlante Paremiologico Italiano: Questionario*. Università degli Studi di Urbino.
- (1994). Il proverbio e la Scuola Geoparemiologica Italiana, *Paremia*, 3, 27–36.
- (1997). El *Atlas Paremiológico Italiano* (API) y el Centro Interuniversitario de Geoparemiología de la Universidad de Florencia. *Paremia*, 6, 223–234.
- (1999). L'Atlante Paremiologico Italiano e la Geoparemiologia. En S. Trovato (ed.), *Proverbi, locuzioni, modi di dire nel dominio linguistico italiano. Atti del I° Convegno di Studi dell'Atlante Paremiologico Italiano* (pp. 1–22). Il Calamo.
- (2000). *API (Atlante Paremiologico Italiano). Questionario. Ventimila detti proverbiali raccolti in ogni regione d'Italia*. Dell'Orso.
- (2008). La geoparemiologia e l'Atlante Paremiologico Italiano. *Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano*, 32, 195–204.
- (2010). La paremiologia territoriale (geoparemiologia) in Italia. Meteorologia e calendario nell'Atlante Paremiologico Italiano. En J. E. Gargallo Gil, M. R. Bastardas Rufat, J. Fontana i Tous e A. Torres Torres (eds.), *Paremiologia romance. Los refranes meteorológicos*. Universitat de Barcelona, 221–242.
- Grzybek, P.; Chlost, C. e Roos. U. (1994). Ein Vorschlag zur Klassifikation von Sprichwortvarianten bei der empirischen Sprichwortforschung. En B. Sandig (ed.), *Europhras 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*. Norbert Brockmeyer, 221–256.

- Piccito, G. (2002). *Vocabolario siciliano*. En S. Trovato (ed.), *Tomo V, (Si-Z)*. CSFLS.
- Pitrè, G. (1880). *Proverbi siciliani raccolti e confrontati con quelli degli altri dialetti d'Italia*, III, Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane X. L. Pedone Lauriel.
- Ruffino, G. (2001). *Profili linguistici delle regioni*. Laterza.
- Trovato, S. (1992). Nomi di santi nella paremiologia siciliana: Sari Cucufate. En G. Ruffino (ed.), *Studi linguistici e filologici offerti a Girolamo Caracausi*. Centro di Studi filologici e linguistici siciliani, 495–500.
- (1993). Nomi di santi nella paremiologia siciliana: Santa (Burgundo) fara e Santa Mariana. *Siculorum Gymnasium*, XLVI, 515–522.
- (1997). La ricerca paremiologica in Sicilia. *Paremia*, 6, 607–616.
- Schapiro, C. (2000). Proverbe, proverbialisation et déproverbialisation. *Langages* 139, 81–97.
- Sevilla Muñoz, J. (2017). El refranero hoy. *Paremia*, 26, 229–237.
- Sevilla Muñoz, J. e Crida Álvarez, C. A. (2013). Las paremias y su clasificación. *Paremia*, 22, 105–114.
- Zuluaga Ospina, A. (1980). *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Verlag Peter D. Lang.
- Zurdo Ruiz-Ayúcar, M. T. e Sevilla Muñoz, J. (2016). *El mínimo paremiológico: aspectos teóricos y metodológicos*. Biblioteca fraseológica y paremiológica, Serie n.º 1 *Mínimo paremiológico*. Instituto Cervantes. (Centro Virtual Cervantes) (https://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/m1_zurdo/default.htm) [Data da consulta: 06/01/2022].
- (2002). En torno a la modificación por expansión en fraseologismos de núcleo verbal alemanes y españoles. *Estudios filológicos alemanes*, 1, 131–149.

Apéndice

Táboa 1. Variantes paremiolóxicas do corpus ordenadas por frecuencia de uso

Variantes paremiolóxicas do corpus
(1)
(1a). 'U rispettu è-mmisuratu, cu' <i>cù lu porta potta l'avi purtatu puttatu</i> (8 veces ¹⁴ , informantes ¹⁵ n.º 26, 29, 32, 33, 37.4, 49.1, 59, 66) ['O respecto é medido, quen respecta é respectado'] (1b). 'U rispettu è-mmisuratu, cu' <i>tù potta l'avi puttatu</i> (1 vez, inf. n.º 42) ['O respecto é medido, quen te respecta é respectado']

¹⁴ No arquivo, cada grupo de variantes está ordenado polo número de veces en que aparecen no corpus, o que deixa aflorar as máis usuais entre os falantes da cidade de Messina.

¹⁵ Os informantes que participaron na pescuda, 72 en total, son persoas de diferentes idades —que corresponden ás xeracións de fillos, pais e avós— e sexo. A cada un dos informantes asignóuselles un número.

<p>(2)</p> <p>(2a) <i>Aceddu ntâ jàggia o canta pi 'nvidia pi-mmìdia o canta pi-rràggia</i> (7 veces, inf. n.º 15.2, 17, 18, 25, 33.3, 38, 46) ['O paxaro na gaiola ou canta por envexa ou por rabia'] (2b) <i>L'aceddu ntâ jàggia o canta pi 'nvidia o canta pi-rràggia</i> (4 veces, inf. n.º 20.1, 31.2, 37.6, 49) ['O paxaro na gaiola ou canta por envexa ou canta por rabia'] (2c) <i>Aceddu ntâ jàggia nun canta p'amuri, ma pi-rràggia</i> (2 veces, inf. n.º 23, 44.3) ['O paxaro na gaiola non canta por amor, senón por rabia'] (2d) <i>'U jaddu ntâ jàggia o canta pi 'nvidia o canta pi-rràggia</i> (2 veces, inf. n.º 6, 14) ['O galo na gaiola ou canta por envexa ou por rabia'] (2e) <i>Aceddu ntâ jàggia canta pi 'nvidia o pi-rràggia</i> (1 vez, inf. n.º 65) ['O paxaro na gaiola canta por envexa ou por rabia'] (2f) <i>Aceddu ntâ jàggia nun canta pi 'nvidia, ma canta pi-rràggia</i> (1 vez, inf. n.º 60) ['O paxaro na gaiola non canta por envexa, senón por rabia'] (2g) <i>'U 'ceddu ntâ jàggia canta pi stizza, o pi-rràggia</i> (1 vez, inf. n.º 57) ['O paxaro na gaiola canta por rancor ou por rabia']</p>
<p>(3)</p> <p>(3a) <i>Megghju l'ovu oggi c''a jadđina dumani</i> (7 veces, inf. n.º 24.1, 26, 27.1, 41, 46, 51, 55) ['Máis vale o ovo hoxe cá galiña mañá'] (3b) <i>Megghju 'n ovu oggi c''a jadđina dumani</i> (1 vez, inf. n.º 68) ['Máis vale un ovo hoxe cá galiña mañá']</p>
<p>(4)</p> <p>(4a) <i>Occhji nun vidi, cori nun doli</i> (7 veces, inf. n.º 9.4, 15.2, 17.1, 20, 26, 37.4, 46) ['Ollos que non ven, corazón que non sente'] (4b) <i>Occhju ca nun viri, cori chi nun dolì</i> (1 vez, inf. n.º 27.4) ['Ollo que non ve, corazón que non sente']</p>
<p>(5)</p> <p>(5a) <i>Cu 'cància 'a vecchja pâ nova sapi chiđdu chi lassa, ma nun sapi chiđdu chi troya</i> (5 veces, inf. n.º 9, 17, 29, 32, 48) ['Quen cambia o vello polo novo sabe o que deixa, pero non sabe o que atopa'] (5b) <i>Cu 'lassa 'a vecchja pâ nova sapi chiđdu chi ca lassa, ma nun sapi chiđdu chi ca troya</i> (4 veces, inf. n.º 33, 44.4, 47, 59) ['Quen deixa o vello polo novo sabe o que deixa, pero non sabe o que atopa'] (5c) <i>Quannu canci 'u vecchju pû novu sai chiđdu chi peddi, ma nun sai chiđdu chi troyi</i> (2 veces, inf. n.º 15, 19) ['Cando cambias o vello polo novo sabes o que perdes, pero non sabes o que atopas'] (5d) <i>Cu 'cància 'a vecchja câ nova cchjù tinta 'a troya</i> (2 veces, inf. n.º 45.2, 57) ['Quen cambia o vello polo novo peor atopa'] (5e) <i>Cu 'cància 'a vecchja pâ nova sapi chiđdu chi lassa e nun sapi chiđdu chi troya</i> (1 vez, inf. n.º 24) ['Quen cambia o vello polo novo sabe o que deixa e non sabe o que atopa'] (5f) <i>Cu 'lassa 'a scupa vecchja pi chiđda nova sapi chiđdu chi lassa, ma nun sapi chiđdu chi troya</i> (1 vez, inf. n.º 16) ['Quen deixa a vasoira vella pola nova sabe o que deixa, pero non sabe o que atopa'] (5g) <i>Quannu canci 'u vecchju cu novu sai chiđdu chi peddi, ma nun chiđdu chi troyi</i> (1 vez, inf. n.º 18) ['Cando cambias o vello polo novo sabes o que perdes, pero non o que atopas'] (5h) <i>Cu 'lassa 'a vecchja via pâ nova pèggiu troya</i> (1 vez, inf. n.º 27.3) ['Quen deixa o camiño coñecido polo novo peor atopa'] (5i) <i>Cu 'lassa 'a vecchja pâ nova sapi chi pigghja, ma nun sapi chi troya</i> (1 vez, inf. n.º 49) ['Quen deixa o vello polo novo sabe o que colle, pero non sabe o que atopa']</p>
<p>(6)</p> <p>(6a) <i>(Tu) Voi a vutti chjina e 'a mughjeri 'mbriàca</i> (5 veces, inf. n.º 11.2, 15.2, 16, 17.2, 29.1) ['(Ti) Queres o barril cheo e á muller bébeda'] (6b) <i>'A vutti chjina e 'a mughjeri 'mbriàca</i> (2 veces, inf. n.º 15, 18) ['O barril cheo e á muller, bébeda'] (6c) <i>Nun si po aviri 'a vutti chjina e 'a mughjeri 'mbriàca</i> (1 vez, inf. n.º 13) ['Non podes ter o barril cheo e á muller bébeda'] (6d) <i>Vuliri 'a vutti chjina e 'a mughjeri 'mbriàca</i> (1 vez, inf. n.º 35) ['Querer o barril cheo e á muller bébeda']</p>

<p>(7)</p> <p>(7a) <i>Bon tempu e malu tempu nun dura sempri un tempu</i> (5 veces, inf. n.º 9, 16.3, 17.1, 18.2, 58) [‘O bo tempo e o mal tempo non duran sempre un tempo’] (7b) <i>Bon tempu e malu tempu nun dura tuttu ‘u tempu</i> (3 veces, inf. n.º 13, 45, 59) [‘O bo tempo e o mal tempo non duran todo o tempo’] (7c) <i>Bon tempu o malu tempu sempri un tempu ‘un po durari</i> (1 vez, inf. n.º 28.1) [‘O bo tempo e o mal tempo sempre un tempo non poden durar’]</p>
<p>(8)</p> <p>(8a) <i>Nun si pigghjunu, si nun si rassumìgghjunu</i> (4 veces, inf. n.º 16.1, 26, 37.4, 39) [‘Non se elixen, se non se parecen’] (8b) <i>Nuḍḍu si pigghja, si nun si rassumìgghja</i> (4 veces, inf. n.º 1.1, 13, 46, 49) [‘Ninguén se elixe, se non se parece’] (8c) <i>Nun si pigghjunu, si nun s’assumìgghjunu</i> (4 veces, inf. n.º 27.2, 33, 35, 54) [‘Non se elixen, se non se parecen’] (8d) <i>Nuḍḍu si pigghja, si nun s’assumìgghja</i> (1 vez, inf. n.º 60.4) [‘Ninguén se elixe, se non se parece’]</p>
<p>(9)</p> <p>(9a) <i>Fa beni e scodditillu scordatillu, fa mali e pènzici</i> (4 veces, inf. n.º 26.1, 58, 60.4, 63) [‘Pórtate ben e esquéceo; pórtate mal e pénsao’] (9b) <i>Fai beni e scodditillu, fai mali e pènzici</i> (3 veces, inf. n.º 13, 33.2, 45) [‘Pórtate ben e esquéceo, pórtate mal e pénsao’] (9c) <i>Fa bene e scòdditi, fa male e pènzici</i> (2 veces, inf. n.º 37.4, 38.2) [‘Pórtate ben e esquéceo, pórtate mal e pénsao’]</p>
<p>(10)</p> <p>(10a) <i>Cu’ bedḍa voli appariri pariri, ‘na picca avi a suffriri</i> (4 veces, inf. n.º 9, 15, 17, 57) [‘Quen guapa quere parecer, un pouco ten que padecer’] (10b) <i>Cu’ bedḍa voli appariri, tanti guàì avi a patiri</i> (2 veces, inf. n.º 33, 59) [‘Quen guapa quere parecer, tantos apuros ten que padecer’] (10c) <i>Cu’ bedḍa voli pariri, in silenziu avi a suffriri</i> (1 vez, inf. n.º 18) [‘Quen guapa quere parecer, en silencio ten que padecer’]</p>
<p>(11)</p> <p>(11a) <i>Rutta pi rutta, rumpèmula tutta</i> (4 veces, inf. n.º 29, 42, 54, 60) [‘Perdido por perdido, pérdelo todo’] (11b) <i>Junnata rutta, pèddila tutta</i> (2 veces, inf. n.º 38, 57) [‘Día perdido, pérdelo todo’]</p>
<p>(12)</p> <p>(12a) <i>A liṅgua ‘un avi ossa, ma rumpi l’ossa</i> (4 veces, inf. n.º 26.1, 31, 37.9, 57) [‘A lingua non ten ósos, pero corta ósos’] (12b) <i>‘A liṅgua nun avi ossa e-rrumpi l’ossa</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘A lingua non ten ósos e corta ósos’] (12c) <i>‘A liṅgua nun avi ossu e-rrumpi l’ossa</i> (1 vez, inf. n.º 62) [‘A lingua non ten óso e corta ósos’]</p>
<p>(13)</p> <p>(13a) <i>Cu’ avi liṅgua arriva a Roma</i> (4 veces, inf. n.º 23, 44.2, 46, 55.1) [‘Quen ten lingua chega a Roma’] (13b) <i>Cu’ avi liṅgua va a Roma</i> (1 vez, inf. n.º 31) [‘Quen ten lingua vai a Roma’]</p>
<p>(14)</p> <p>(14a) <i>O ti manci ‘sta mineṣṭra o ti jetti da fineṣṭra</i> (4 veces, inf. n.º 23, 44.2, 46, 55.1) [‘Ou comes esta sopa ou tíraste pola fiestra’] (14b) <i>O ti cuntenti ‘i ‘sta mineṣṭra, o ti jetti dâ fineṣṭra</i> (1 vez, inf. n.º 31) [‘Ou confórmaste con esta sopa, ou te tiras pola fiestra’]</p>

<p>(15)</p> <p>(15a) <i>'A megghju parola è chidda chi nun si dici</i> (4 veces, inf. n.º 10.1, 33.3, 36, 57) ['A mellor palabra é a que non se di'] (15b) <i>'A megghju palora è chidda ca nun si dici</i> (1 vez, inf. n.º 60) ['A mellor palabra é a que non se di']</p>
<p>(16)</p> <p>(16a) <i>Amici e parenti nun 'ccattari e nun vinniri nenti</i> (3 veces, inf. n.º 32, 37.4, 54) ['Amigos e parentes, non compres e non vendas nada'] (16b) <i>Cu amici e parenti nun 'ccattari e nun vinniri nenti</i> (3 veces, inf. n.º 30, 50, 57) ['Con amigos e parentes, non compres e non vendas nada'] (16c) <i>'Tra amici e parenti 'un vinniri e 'ccattari nenti</i> (1 vez, inf. n.º 59) ['Entre amigos e parentes non vendas e non compres nada'] (16d) <i>'Tra amici e parenti nun 'ccattari e vinniri nenti</i> (1 vez, inf. n.º 60) ['Entre amigos e parentes non compres e non vendas nada'] (16e) <i>Cu amici e cu parenti nun ci 'ccattari e vinniri nenti</i> (1 vez, inf. n.º 34.1) ['Con amigos e con parentes non compres e vendas nada']</p>
<p>(17)</p> <p>(17a) <i>Quannu 'u diàulu diàvulu t'accarizza, voli l'ànima</i> (3 veces, inf. n.º 13, 40, 59) ['Cando o diabo te acaricia, quere a alma'] (17b) <i>Quannu 'u diàvulu riàvulu t'alliscia, voli l'ànima</i> (3 veces, inf. n.º 24, 33, 51) ['Cando o diabo te aloumiña, quere a alma']</p>
<p>(18)</p> <p>(18a) <i>Cu' nasci tunnu nun po-mmòriri quadratu</i> (3 veces, inf. n.º 29, 37.4, 57) ['Quen nace redondo non pode morrer cadrado'] (18b) <i>Cu' nasci tunnu tundu nun mori quadratu</i> (2 veces, inf. n.º 24, 60) ['Quen nace redondo non morre cadrado'] (18c) <i>Cu' nasci tunnu nun po mòriri pisci spata</i> (1 vez, inf. n.º 37.4) ['Quen nace atún non pode morrer peixe espada'] (18d) <i>Si uno nasci tunnu nun po-m mòriri quadratu</i> (1 vez, inf. n.º 41) ['Se un nace redondo non pode morrer cadrado']</p>
<p>(19)</p> <p>(19a) <i>Cu' avi 'u pani nun avi 'i denti, e cu' avi 'i denti nun avi 'u pani</i> (3 veces, inf. n.º 4, 56, 57) ['Quen ten pan non ten dentes, e quen ten dentes non ten pan'] (19b) <i>'U Signuri (ci) dugna duna 'u pani a cu' nun avi denti</i> (2 veces, inf. n.º 37.4, 60) ['Deus dálle pan a quen non ten dentes'] (19c) <i>'U Signuri duna 'u pani a cu' nun sapi rùdiri</i> (1 vez, inf. n.º 11.3) ['Deus dálle pan a quen non sabe roer']</p>
<p>(20)</p> <p>(20a) <i>Ci dissì 'u sùrici â nuci: dammi tempu chi ca ti pèrciu</i> (3 veces, inf. n.º 36.1, 37.7, 57) ['Dixolle o rato á noz: dáme tempo que te esburaco'] (20b) <i>Dammi tempu ca ti pèrciu</i> (2 veces, inf. n.º 4, 56) ['Dáme tempo que te esburaco']</p>
<p>(21)</p> <p>(21a) <i>Cu' bonu simina, megghju arricoghji</i> (3 veces, inf. n.º 15.2, 18.3, 23) ['Quen ben sementa mellor recolle'] (21b) <i>Cu' simina bonu, bonu ricoghji</i> (1 vez, inf. n.º 46) ['Quen ben sementa, ben recolle']</p>
<p>(22)</p> <p>(22a) <i>'A jađđina fa l'ovu e ô jađđu ci brùcia 'u culu</i> (3 veces, inf. n.º 37.4, 51, 65) ['A galiña pon ovos e ó galo queímalle o cu'] (22b) <i>'A jađđina fa l'ovu e ô jađđu ci 'bbampa 'u culu</i> (1 vez, inf. n.º 60) ['A galiña pon ovos e ó galo queímalle o cu']</p>

<p>(23)</p> <p>(23a) <i>Tutti 'i cunzigghja cunzigghji pigghja, ma 'u tò nò lassari</i> (3 veces, inf. n.º 45.2, 46.1, 72) [‘Todos os consellos toma, pero o teu non o deixes’] (23b) <i>Tutti i cunzigghji pigghjili, ma 'u tò nò lassari</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘Todos os consellos tómaos, pero o teu non o deixes’]</p>
<p>(24)</p> <p>(24a) <i>Cu' si vaddàu si sabbàu</i> (2 veces, inf. n.º 36, 37.5) [‘Quen se coidou, salvouse’] (24b) <i>Cu' si vaddò si sabbò</i> (2 veces, inf. n.º 38.3, 60.1) [‘Quen se coidou, salvouse’]</p>
<p>(25)</p> <p>(25a) <i>Cu' si cucca chî carusitti 'a matina su si susi bagnatu</i> (2 veces, inf. n.º 4, 11.1) [‘Quen se deita cos nenos pola mañá levántase mollado’] (25b) <i>Cu' si cucca cù picciriddu si 'rruspigghja tuttu pisciàtu</i> (1 vez, inf. n.º 30) [‘Quen se deita co neno esperta todo mexado’] (25c) <i>Cu' si cucca chî picciriddi 'a matina brisci pisciàtu</i> (1 vez, inf. n.º 65) [‘Quen se deita cos nenos pola mañá amence mexado’] (25d) <i>Cu' si cucca chî jatti brisci chî pùlici</i> (1 vez, inf. n.º 70) [‘Quen se deita cos gatos amence con pulgas’] (25e) <i>Cu' no 'voli pùlici nun si cucca cà jatta</i> (1 vez, inf. n.º 42) [‘Quen no quere pulgas non se deita coa gata’]</p>
<p>(26)</p> <p>(26a) <i>Cu' va cù zoppu all'annu zuppia</i> (2 veces, inf. n.º 37, 39) [‘Quen vai co coxo ó cabo do ano coxea’] (26b) <i>Cu' pràtica cù zoppu all'annu zuppia</i> (1 vez, inf. n.º 47) [‘Quen sae co coxo ó cabo do ano coxea’] (26c) <i>Cu' va cù zoppu 'nzigna a zuppicari</i> (1 vez, inf. n.º 49) [‘Quen vai co coxo aprende a coxear’] (26d) <i>Praticandu cù zoppu all'annu zuppia</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘Quen sae co coxo ó cabo do ano coxea’]</p>
<p>(27)</p> <p>(27a) <i>'U lupu 'i mala cuscenza comu òpira pensa</i> (2 veces, inf. n.º 37.8, 59) [‘O lobo de mala conciencia como obra pensa’] (27b) <i>'U lupu di mala cuscenza chiddu chi faci pensa</i> (1 vez, inf. n.º 12.3) [‘O lobo de mala conciencia o que fai pensa’] (27c) <i>'U lupu 'i mala cuscenza chiddu chi dici pensa</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘O lobo de mala conciencia o que di pensa’] (27d) <i>L'omu di mala cuscenza comu òpira pensa</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘O home de mala conciencia como obra pensa’]</p>
<p>(28)</p> <p>(28a) <i>Cu' si 'nnamura di capiddi e denti si 'nnamura 'i nenti</i> (2 veces, inf. n.º 31.1, 68) [‘Quen namora do cabelo e dos dentes namora de nada’] (28b) <i>Cu' s'innamura di capiddi e di denti nun s'innamura 'i nenti</i> (1 vez, inf. n.º 72) [‘Quen namora do cabelo e dos dentes non namora de nada’] (28c) <i>Cu' si 'nnamura dū našu e di denti si 'nnamura 'i nenti</i> (1 vez, inf. n.º 38) [‘Quen namora do nariz e dos dentes namora de nada’]</p>
<p>(29)</p> <p>(29a) <i>'A jatta prisciarola fa(ci) 'i jattareddi orbi</i> (2 veces, inf. n.º 26.1, 38) [‘A gata apresurada pare gatiños cegos’] (29b) <i>'A jatta presciarola fa 'i jattareddi ciechi</i> (1 vez, inf. n.º 38.1) [‘A gata apresurada pare gatiños cegos’]</p>
<p>(30)</p> <p>(30a) <i>Cchjù scuru 'i menzannotti nun po'-ffari</i> (2 veces, inf. n.º 32.1, 37.4) [‘Máis escura cá medianoite non pode ser’] (30b) <i>Nun po'-ffari chjù scuru 'i menzanotti</i> (1 vez, inf. n.º 51) [‘Non pode ser máis escura cá medianoite’]</p>

<p>(31)</p> <p>(31a) <i>Cu' nun fa nenti nun sbagghja nenti</i> (2 veces, inf. n.º 33.1, 50) [‘Quen non fai nada non se equivoca en nada’] (31b) <i>Cu' nenti fa nenti sbagghja</i> (1 vez, inf. n.º 37.4) [‘Quen nada fai en nada se equivoca’]</p>
<p>(32)</p> <p>(32a) <i>Cu' ti voli beni ti fa chjànciri, cu' ti voli mali ti fa ridiri</i> (2 veces, inf. n.º 37.6, 60.4) [‘Quen te quere faite chorar, quen non te quere faite rir’] (32b) <i>Cu' ti voli beni ti fa chjànciri e cu' ti voli mali ti fa ridiri</i> (1 vez, inf. n.º 71) [‘Quen te quere faite chorar e quen non te quere faite rir’]</p>
<p>(33)</p> <p>(33a) <i>È inùtili chi t'allisci ti 'llisci e-ffài cannola, 'u santu è 'i màmmuru e nun suda</i> (2 veces, inf. n.º 60.3, 71) [‘È inútil que alises o pelo e lle fagas bucles, o santo é de mármore e non súa’] (33b) <i>È inùtili chi nřizzi e-ffài cannola, 'u santu è 'i màmmuru e nun suda</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘È inútil que trences o pelo e lle fagas bucles, o santo é de mármore e non súa’]</p>
<p>(34)</p> <p>(34a) <i>L'àbutu nun fa 'u mònacu</i> (2 veces, inf. n.º 8, 22.1) [‘O hábito non fai ó monxe’] (34b) <i>L'àbitu nun fa 'u mònacu e 'a chíchira nun fa parrinu</i> (1 vez, inf. n.º 62) [‘O hábito non fai o monxe e la tonsura no fai o cura’]</p>
<p>(35)</p> <p>(35a) <i>Megghju sulu ca malu accumpagnatu 'ccumpagnatu</i> (2 veces, inf. n.º 24, 60) [‘Máis vale só que mal acompañado’] (35b) <i>Megghju suli chi mali accumpagnati</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘Máis vale sós que mal acompañados’]</p>
<p>(36)</p> <p>(36a) <i>Si voi stari bonu lamèntiti</i> (2 veces, inf. n.º 24, 60) [‘Se queres estar ben quéixate’] (36b) <i>Lamèntiti si voi stari bonu</i> (1 vez, inf. n.º 31) [‘Quéixate se queres estar ben’]</p>
<p>(37)</p> <p>(37a) <i>Squagghjata 'a nivi, si vidumu 'i puttuša</i> (2 veces, inf. n.º 9, 17) [‘Derretida a neve vense os foxos’] (37b) <i>'I puttuša si vidumu à squagghjata dà nivi</i> (1 vez, inf. n.º 66) [‘Os foxos vense cando derrete a neve’]</p>
<p>(38)</p> <p>(38a) <i>Fimmina chi movi l'anca, si nun è buttana, picca ci manca</i> (1 vez, inf. n.º 29) [‘Muller que menea as cadeiras, se non é paxara, pouco lle falta’] (38b) <i>Quannu 'na fimmina annaca l'anca, si no'è buttana, picca ci manca</i> (1 vez, inf. n.º 37.4) [‘Cando unha muller menea as cadeiras, se non é puta, pouco lle falta’] (38c) <i>Quannu 'a fimmina camina e annaca l'anca, si nun è buttana, picca ci manca</i> (1 vez, inf. n.º 69) [‘Cando unha muller anda e menea as cadeiras, se non é puta, pouco lle falta’]</p>
<p>(39)</p> <p>(39a) <i>Girala comu voi, sempri è cucuzza</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘Reméxea como queiras, segue a ser cabaza’] (39b) <i>Cünzala comu voi, sempri cucuzza resta</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘Condimentaa como queiras, segue a ser cabaza’] (39c) <i>Falla comu voi, sempri è cucuzza</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘Faina como queiras, sempre será cabaza’] (39d) <i>Falla comu voi, sempri cucuzza è</i> (1 vez, inf. n.º 60) [‘Faina como queiras, sempre cabaza será’]</p>

<p>(40)</p> <p>(40a) <i>Me nonna avia cent'anni e ancora 'nzignava</i> (1 vez, inf. n.º 12.1) [‘A miña avoa tiña cen anos e aínda aprendía’] (40b) <i>'A vecchja 'nzignò finu a cent'anni</i> (1 vez, inf. n.º 28) [‘A vella aprendeu ata os cen anos’] (40c) <i>'A vecchja avia cent'anni e ancora avia 'nzignari</i> (1 vez, inf. n.º 32) [‘A vella tiña cen anos e aínda tiña que aprender’]</p>
<p>(41)</p> <p>(41a) <i>Quannu 'u jattu nun c'è, 'i topi bàllunu</i> (1 vez, inf. n.º 8) [‘Cando o gato non está, os ratos bailan’] (41b) <i>Quannu 'u jattu nun c'è, li topi ballariumu</i> (1 vez, inf. n.º 14) [‘Cando o gato non está, os ratos bailan’] (41c) <i>Quannu 'a jatta nun c'è, 'i sùrici bàllunu</i> (1 vez, inf. n.º 60) [‘Cando a gata non está, os ratos bailan’]</p>
<p>(42)</p> <p>(42a) <i>Tantu va a quattara ô puzzu chi si rumpi</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘Tanto vai o cántaro ó pozo que ó final rompe’] (42b) <i>Tantu vaci 'a quartara all'âccua chi si rumpi</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘Tanto vai o cántaro á fonte que ó final rompe’] (42c) <i>Tantu va 'a quattara ô puzzu fina chi si rumpi</i> (1 vez, inf. n.º 57.1) [‘Tanto vai o cántaro ó pozo ata que rompe’]</p>
<p>(43)</p> <p>(43a) <i>Un pañri campa centu figghji, ma centu figghji nun càmpunu un pañri</i> (1 vez, inf. n.º 37.3) [‘Un pai dálles de comer a cen fillos, pero cen fillos non lle dan de comer a un pai’] (43b) <i>'Na mañri campa quañru figghji, ma quañru figghji nun càmpunu 'na mañri</i> (1 vez, inf. n.º 54.3) [‘Unha nai dálle de comer a catro fillos e catro fillos non lle dan de comer a unha nai’] (43c) <i>Un pañri campa centu figghji e centu figghji nun càmpunu un pañri</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘Un pai dálles de comer a cen fillos e cen fillos no lle dan de comer a un pai’]</p>
<p>(44)</p> <p>(44a) <i>'A jatta quannu nun po 'rrivari ô prumuni, dici chi feti</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘A gata cando non pode chegar ó pulmón, di que cheira mal’] (44b) <i>Quannu 'a jatta no 'rriva ô fummaggiu, dici chi feti</i> (1 vez, inf. n.º 38) [‘Cando a gata non chega ó queixo, di que cheira mal’]</p>
<p>(45)</p> <p>(45a) <i>'A pignata 'n-comuni nun vughhji mài</i> (1 vez, inf. n.º 17.1) [‘A pota en común nunca ferve’] (45b) <i>'A pignata in cumuni nun vughhji e nun cuadđìa</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘A pota en común non ferve e non quenta’]</p>
<p>(46)</p> <p>(46a) <i>Amuri amuri, no broru 'i cìciri</i> (1 vez, inf. n.º 34) [‘Amor amor, non sopa de garavanzos’] (46b) <i>Amuri e brodu 'i cròcchiuli</i> (1 vez, inf. n.º 57.2) [‘Amor e sopa de berberechos’] (46c) <i>Amuri e brodu 'i cìciri</i> (1 vez, inf. n.º 60) [‘Amor e sopa de garavanzos’]</p>
<p>(47)</p> <p>(47a) <i>Ci voli 'u ventu ntâ chièsa, ma no mi 'stuta 'i cannili</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘Fai falta vento na igrexa, pero non para apagar as candeas’] (47b) <i>Ci voli 'u ventu, ma nun pi 'stutari 'i cannili</i> (1 vez, inf. n.º 63) [‘Fai falta vento, pero non para apagar as candeas’]</p>
<p>(48)</p> <p>(48a) <i>Cu 'picca parràu, assai guadagnàu</i> (1 vez, inf. n.º 24) [‘Quen pouco falou, moito gañou’] (48b) <i>Cu 'picca parrò, mai si pintiu</i> (1 vez, inf. n.º 72) [‘Quen pouco falou nunca se arrepenziu’]</p>

<p>(49)</p> <p>(49a) <i>Cu' dâ robba 'i l'âuṭri si vesti prestu si spogghja</i> (1 vez, inf. n.º 72) [‘Quen se viste coa roupa doutra persoa pronto se desviste’] (49b) <i>Cu' roba all'âuṭri spogghja 'u sò</i> (1 vez, inf. n.º 72) [‘Quen rouba os demais despoxa o seu’]</p>
<p>(50)</p> <p>(50a) <i>Cu' 'ssicuta du' cunigghja, unu ci scappa e l'âuṭru nô pigghja</i> (1 vez, inf. n.º 50) [‘Quen caza a dous coellos, un escápalle e o outro non o colle’] (50b) <i>Cacciàturi chi 'ssicuta du' cunigghja, unu ci scappa e l'âuṭru nô pigghja</i> (1 vez, inf. n.º 51) [‘Cazador que caza a dous coellos, un escápalle e o outro non o colle’]</p>
<p>(51)</p> <p>(51a) <i>Di unni ci ghjovi ci sciddica</i> (1 vez, inf. n.º 21) [‘De onde a chuvia lle(s) cae, esváralle(s)’] (51b) <i>Unni mi chjovi mi sciddica</i> (1 vez, inf. n.º 31) [‘Onde me cae a chuvia, esvárame’]</p>
<p>(52)</p> <p>(52a) <i>Lu ghjabbu arriva, 'a jastima no</i> (1 vez, inf. n.º 37.7) [‘A burla chega, a maldición non’] (52b) <i>'U ghjabbu accappa, 'a jastima no</i> (1 vez, inf. n.º 7) [‘A burla volve atrás, a maldición non’]</p>
<p>(53)</p> <p>(53a) <i>Megghju muzzicati dî cani chi chjanciùti dî cristiani</i> (1 vez, inf. n.º 27) [‘Máis vale mordidos polos cans que compadecidos polos cristiáns’] (53b) <i>Megghju chjanciùti dî cani chi dî cristiàni</i> (1 vez, inf. n.º 70) [‘Máis vale compadecido polos cans que polos cristiáns’]</p>
<p>(54)</p> <p>(54a) <i>'A motti 'um-meni mai senza scaciùni</i> (1 vez, inf. n.º 37.4) [‘A morte non chega nunca sen pretextos’] (54b) <i>Nun c'è motti senza scaciùni</i> (1 vez, inf. n.º 38) [‘Non hai morte sen pretextos’]</p>
<p>(55)</p> <p>(55a) <i>Nun si fa nenti pi-nnenti</i> (1 vez, inf. n.º 31.2) [‘Non se fai nada por nada’] (55b) <i>Nuḍdu fa nenti pi-nnenti</i> (1 vez, inf. n.º 44.4) [‘Ninguén fai nada por nada’]</p>
<p>(56)</p> <p>(56a) <i>Senza soddi nun si canta missa</i> (1 vez, inf. n.º 40.1) [‘Sen cartos non se canta misa’] (56b) <i>Senza soddi 'u parrinu nun canta missa e 'u mottu nun si potta à fossa</i> (1 vez, inf. n.º 57) [‘Sen cartos o cura non canta misa e o morto non se leva á fosa’]</p>
<p>(57)</p> <p>(57a) <i>'U Signuri chjudi 'na potta e japri un putticatu</i> (1 vez, inf. n.º 59) [‘Deus pecha unha porta e abre un portal’] (57b) <i>Si ghjudi 'na potta e si japri un potticatu</i> (1 vez, inf. n.º 60) [‘Péchase unha porta e ábrese un portal’]</p>
<p>(58)</p> <p>(58a) <i>Si voi pèddiri 'n amicu o ti mariti, o ti fai zitu</i> (1 vez, inf. n.º 30) [‘Se queres perder a un amigo ou casas, ou botas mozo’] (58b) <i>Vo' pèddiri 'n amicu? o si marita o si fa zitu</i> (1 vez, inf. n.º 54) [‘Queres perder a un amigo? Ou casa ou bota mozo’]</p>
<p>(59)</p> <p>(59a) <i>Unni manca, Diu pruvidi</i> (1 vez, inf. n.º 70) [‘Onde falta, Deus axuda’] (59b) <i>Ogni spruvvista, Diu provvede</i> (1 vez, inf. n.º 72) [‘Todo o que fai falta Deus axuda’]</p>

(60)

(60a) *'I malanova su 'di canigghja, cu 'li manna si li pigghja* (1 vez, inf. n.º 64) [‘As maldicións son como o farelo, quen as manda as recolle’] | (60b) *'I malediziòni su 'comu 'i prucissiùni, di unni pàttunu arrìvunu* (1 vez, inf. n.º 72) [‘As maldicións son como as procesións, por onde saen volven entrar’]

(61)

(61a) *Cu 'sputa 'ntò celu, ntâ facci tonna* (1 vez, inf. n.º 33) [‘Quen cuspe ó ceo, na cara cáelle’] | (61b) *Cu 'ò celu sputa in facci tonna* (1 vez, inf. n.º 57) [‘Quen ó ceo cuspe na cara cáelle’]

